

Pravo sela na život i smrt (1)

Karmen Lončarek

Feral Tribune

Zakoni odumiranja i obnove hrvatskog sela u zrcalu knjige "Živjeti u župi Radobilji" i sličnih edukacijskih ili političkih projekata

Preporod prazne slame

U Edukacijskom centru u banijskom selu Sjeverovcu predstavljena je knjiga Matka Marušića u sklopu ciklusa "Razgovori na slami", koje je lani pokrenula udruga građana "Arhe '94", te je tako načeta tema o mogućnostima obnove naših sela, posebno onih najpustijih. Autor je profesor fiziologije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, a knjigom je ukoričio tekstove objavljene do 2004. u listu Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u omiškoj zagori na temu razvitka sedam zaselaka u kršu omiškog zaleđa

Prije nekoliko dana je u organizaciji udruge građana "Arhe '94" u Edukacijskom centru u Sjeverovcu predstavljena knjiga **Matka Marušića** "Živjeti u župi Radobilji". Time je nastavljen ciklus "Razgovora na slami" što ih je udruga pokrenula lani. Nakon predstavljanja knjige, među tridesetak slušalaca (od kojih samo dvoje Sjeverovčana) povela se neobično zanimljiva rasprava o temi knjige, to jest mogućnostima obnove naših sela, osobito onih najpustijih. Nakana je ovog teksta prenijeti tu raspravu čitaocima. Ipak, prije same rasprave valja dati nekoliko uvodnih objašnjenja.

Sjeverovac je banijsko selo s pedesetak kuća od kojih je samo petnaestak nastanjeno, a ostale su napuštene, trošne, ili im kroz krovšta đikljaju šljivine mladice.

Matko Marušić je profesor fiziologije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i glavni urednik Croatian Medical Journala, jedinog domaćeg medicinskog časopisa s međunarodnim ugledom, za što gotovo isključivu zaslugu ima Marušić s krugom suradnika koje je okupio i odgojio.

Krš i znanstvo

Što se tiče knjige "Živjeti u župi Radobilji", cijela se daje sažeti u jednu rečenicu, baš kao u onom znanstvenofantastičnom romanu o kompjuteru-sažimaču koji može sažeti bilo kakav tekst na mjeru po želji. Nakon višestrukog usavršavanja uređaj je podvrgnut iznimno zahtjevnom, krajnjem testu: da tekst Biblije sažme u samo jednu rečenicu. U sažimač je učitana Biblija, proces sažimanja teksta je pokrenut, i nakon veoma dugotrajnog zujanja, iskakanja osigurača i uopće svih mogućih znakova krajnjeg naprezanja stroja, izbacio je rezultat, to jest bit Biblije u jednoj rečenici: "Tako je zato što ja tako kažem." Eto, isti bi taj rezultat sažimač iscijedio i iz **Marušićeve** knjige.

Ipak, znajući da ima zahtjevnijih i radoznalijih čitalaca, malo ću proširiti prikaz.

Knjigu "Živjeti u župi Radobilji" u izdanju Medicinske naklade iz Zagreba čine tekstovi objavljeni od 2000. do 2004. godine u "Radobilji", listu Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u omiškoj zagori. Kao cjelina, oni tvore plan razvitka župe Radobilje koju čini sedam zaselaka u kršu omiškog zaleđa.

Čitalac će se odmah začuditi kako jedna te ista osoba može istovremeno stvarati izvanredan međunarodni znanstveni časopis i cifrati tekstove za župni list u krškoj zabiti. Kad je prolista, ništa mu neće biti jasnije, a počne li je čitati, iznenadit će se koliko je nepitka i teška za praćenje misaonog toka autora iako je pisana s nakanom da bude lako razumljiva, kako sam autor veli, i neukima, siromašnima i nenadarenima.

Naime, u istim će rečenicama pronaći i izvrsne praktične prijedloge mjera za poticanje razvoja župe, kao i mistično-sentimentalan patos dostojan, recimo, člana biblijsko-molitvene zajednice "Marijina Legija". Kao što praktični prijedlozi odaju duboko razumijevanje funkcioniranja društvenog sustava i institucija, patetične vinjete odaju posvemašnje nerazumijevanje stvarne ljudske naravi i osjećajnosti.

Ovdje se, kako tumači **Victor Klemperer** u LTI (Lingua Tertii Imperii – Bilježnica filologa), ne radi o miješanju heterogenih stilskih elemenata, već o antitetičkom skakanju od učenog do priprostog tona, od hladne racionalnosti do dirljivosti muški zadržanih suza, od razboritosti do patosa Božjeg ratnika. Kritičkog čitaoca takav tekst pogađa kao neprestano mijenjanje toplog i hladnog tuša, od čega uopće ne uspijeva uhvatiti dah i teškom se mukom probija kroz štivo.

Nekritičan čitalac pratit će tekst neusporedivo lakše jer svrha takve prenapregnutosti i toplo-hladnog smjenjivanja osjećaja jest istisnuti mišljenje, ali i potisnuti izvornu osjećajnost, te proizvesti naprosto – slijeđenje. Tekst se, dakle, ne obraća ni mislećem niti čovjeku koji osjeća, već onome koji slijedi i izvršava. To jest: "Tako je zato što ja tako kažem."

Rat i ratarstvo

Sama knjiga "Živjeti u župi Radobilji" manje je bila tema, a više povod za daljnji razgovor, toliko heretičan u odnosu na vladajuće predodžbe o našem selu i seoskom preporodu da zaslužuje opsežan prikaz.

Ciklus "Razgovora na slami" u organizaciji udruge "Arhe '94" bavi se mogućnostima obnove hrvatskog sela, a započet je temom "Umiranje na Baniji". Već sam taj naslov izazvao bi snažno negodovanje svakog člana HSS-a, stranke čiji se programski dokument zove "Preporod hrvatskog sela" (može se naći na adresi <http://www.hss.hr/izbori.php?sub=6>). No, tko god dođe u Sjeverovac, dovoljna mu je samo jedna šetnja selom da sasvim prihvati osnovnu zamisao "Razgovora na slami", koja bi se najkraće mogla označiti reformom hrvatskog sela.

Javnost se općenito slaže da je selu, baš kao i zdravstvu, potrebna reforma. Kako je Ministarstvo zdravstva najavilo još jednu preinaku u načinu financiranja zdravstva i proglasila to reformskom mjerom, vrijedi još jednom objasniti što zapravo znači reforma, ovaj put malo jednostavnije i slikovitije. Reforma doslovce znači preoblikovanje, dakle korjenitu promjenu. Jednako tako, izgradnja infrastrukture na selu naprosto nije reformska mjera. Razlika između sustava prije i nakon reforme – kako veli **Richard Pascale**, autor "Zena i umjetnosti menadžmenta" – jednaka je razlici između gusjenice i leptira: leptir nije poboljšana gusjenica, već sasvim drugo biće. Gusjenica kojoj je povećan broj čekinja i pjega ili brže grize kupusov list i dalje ostaje – gusjenica. Leptir je, dakle, reformirana gusjenica, dok promjena načina financiranja zdravstvenog ili agrarnog sustava naprosto nije reforma već, recimo, drugačije financirana gusjenica.

Jedna od heretičnih misli koja se u raspravi mogla čuti od mještana jest da opustjelost na Baniji, Lici i još nekim krajevima nije toliko uzrokovana ratom, koliko je rat samo ogolio postojeće stanje. I u boljim vremenima ljudi u tom kraju uglavnom su se bavili nečim drugim, a ratarstvom i stočarstvom samo iz nužde; rat je samo pomeo te poljoprivredne ostatke. Veći su se proizvođači do danas već vratili i stali na noge, ili su se tim poslom počeli baviti tamo kamo su dospjeli. Poljoprivreda je težak

posao i to je jedan od glavnih razloga zašto se izbjegli više ne vraćaju. Upravo na Baniji zemlje ima mnogo i po niskoj cijeni, što je kakav-takav preduvjet za bavljenje stočarstvom. Međutim, svako ulaganje u stočarstvo vraća se veoma sporo; primjerice, prihod od junice može se ostvariti tek nakon četiri godine.

Proces napuštanja sela nije nikakav domaći specijalitet, već prisutan u gotovo svim razvijenim zemljama. Tako je postotak stanovništva u ruralnim krajevima SAD-a 1950. godine bio 36 posto, a 2003. samo 21 posto, dok je samo 1 posto ukupnog stanovništva živio na farmama.

Zdrav ili krezub

Kao i kod nas, ruralno stanovništvo SAD-a je znatno siromašnije od urbanoga, pa u pojedinim regijama čak trećina ruralnog stanovništva živi ispod granice siromaštva. I uzrok je vrlo sličan našem: odljev stanovnika iz sela u grad nije bio jednostavan, mehanički, već selektivan, i to negativno. To jest, na selu su ostali pretežno oni neškolorani, i poljoprivredom se bave iz nužde, a ne zato što je to njihov slobodan izbor. Danas, nakon pola stoljeća negativno selektivnog iseljavanja seoskog stanovništva, u našoj zemlji je manje od 250 tisuća poljoprivrednog stanovništva, od čega je samo dvije trećine aktivnog. Sjeverovački heretici formulirali su to u tvrdnju da je selo isisano.

Prva tema "Razgovora na slami" bila je, kako je već rečeno, "Umiranje na Baniji". Čitalac će se zapitati: zašto umiranje, a ne, ako već ne preporod, a ono život na Baniji? Heretici kažu da je proces odumiranja uzeo previše maha - umiru ljudi, kuće, cijela sela, te da na selu nije preostala kritična masa stanovnika koji bi mogli ikako ponijeti obrnuti proces, to jest revitalizaciju sela kakvo je nekad bilo. Stoga taj proces odumiranja treba privesti kraju jer je to jedini način da se napravi mjesta za zdrave procese i strukture. Tvrdo nastojanje na preporodu sela kakvo je bilo nekad, dok smo tamo ljetovali kod bake i djeda, jednako je čuvanju bolesnog zuba: boli, zaudara, ali radije i to nego biti krezub. Bolje je izvaditi takav zub, jer jedino tako mogu nastati uvjeti za izgradnju nove strukture. Nadati se da će zub ozdraviti uzaludno je, baš kao i očekivati da će na mjestu izvađenoga sam od sebe izrasti novi.

Članak je preuzet sa www.feral.hr 20. veljače, 2008.